

Projectbeschrijving voor de leerkracht

PROJECT BIJ MIJ IN DE BUURT

Leerlijn Muziek | Thema Onze Stad | Groep 3 en 4 | September 2019

Klaar voor de start?

- ✓ Gebruik de digitale versie van dit project.
- ✓ Download dit document op je computer voor het beste gebruik.
- ✓ We gaan ervan uit dat je kennis hebt van de [opzet van COH](#).
- ✓ Vraag bij de voorbereiding zo nodig hulp aan je interne cultuurcoördinator of je cultuurcoach (laat je informeren over de scholingsmogelijkheden).
- ✓ Bereid het project bij voorkeur samen met je collega's voor (vergeet de vakleerkrachten niet).
- ✓ Een bezoek aan een voorstelling, tentoonstelling of vaste collectie in een Haagse culturele instelling is van grote meerwaarde. Zie [CultuurSchakel](#) voor het actuele aanbod.
- ✓ Nodig als dat lukt een kunstenaar uit die betrokken wordt bij de uitvoering van het project. Zie [CultuurSchakel](#).
- ✓ Bedenk van tevoren bij welke onderdelen je ouders kunt inschakelen.
- ✓ Je mag het project 'op maat maken', mits je de fasen van het creatieve proces blijft doorlopen.
- ✓ Trek voor het hele project zes tot acht lesmomenten van 45 minuten uit.
- ✓ Wil je woorden uit dit project koppelen aan taalonderwijs? Raadpleeg dan de begrippenlijst [via deze link](#).

Inhoudsopgave

1. Informatie.....	1
2. Introductie.....	2
3. Oriëntatie.....	3
4. Opdracht: Wat hoor je?	5
5. Opdracht: Wat maak je?.....	9
6. Opdracht: Wat zie je?.....	13

1. Informatie

Lees ter voorbereiding van de COH-lessen onderstaande informatie over de invulling en het doel van het project en manieren om het project te promoten. Ook zijn hieronder de algemene benodigdheden en de begrippenlijst opgenomen.

Wat doen de leerlingen in dit project?

Het thema van dit project binnen de leerlijn 'Muziek' is 'Onze Stad'. Onder de titel 'Bij mij in de straat' gaan de leerlingen op ontdekkingsstocht via het geluid van de klas en school, naar het geluid van de straat en wijk. Verschillende straten in Den Haag vormen de basis voor een muzikale plattegrond en soundscape. Daarnaast gaan ze op zoek naar (stand)beelden in de buurt en koppelen deze aan een houding/beweging, een lied en aan muziek. Ze kijken naar verschillende gebouwen waarin herhaling een grote rol speelt en vertalen dit naar grafische notatie, dat resulteert in een muziekstuk. Uiteindelijk komen alle onderdelen van de straat en wijk samen in één muziekstuk.

Dynamiek (hard en zacht), hoog en laag en kort en lang spelen een grote rol in dit project.

Waarom dit project?

Kinderen spelen graag op straat maar zijn zich niet altijd bewust van alles om hen heen.

Door geluiden op straat als inspiratie te gebruiken voor het maken van muziek, in dit geval ritmes, ervaart de leerling dat inspiratiebronnen letterlijk 'op straat liggen'. Dat komt de ontwikkeling van de creativiteit ten goede.

Doelen

In dit project worden bij de Introductie, de Oriëntatie en de Opdrachten steeds twee kennisdoelen en twee vaardigheidsdoelen benoemd. De volgende houdingsdoelen gelden voor het project in het algemeen.

De leerling:

- toont zich nieuwsgierig en proactief;
- kan positief-kritisch reflecteren op eigen werk en dat van anderen.

Promotie

Het project gaat meer leven als er ook buiten de klas aandacht voor is. Denk na over manieren om het project te promoten.

- Stel ouders op de hoogte van het museumbezoek of de komst van een [kunstenaar in de klas](#).
- Maak foto's of filmpjes van de diverse presentatiemomenten en deel deze via de schoolwebsite, klassenapp of andere kanalen.

Algemene benodigheden

Maak gedurende het hele project gebruik van de volgende ruimtes en materialen:

- klaslokaal of speellokaal
- muziekinstallatie en/of digibord
- digitaal foto- en filmtoestel
- (kleuren)printer
- In de [toolbox muziek](#) vind je meer informatie over het bespelen van de instrumenten uit het schoolmuziekinstrumentarium. Daarnaast worden verschillende werkvormen verder uitgelegd.

2. Introductie

Kennisdoelen

De leerling kent het verschil tussen geluid en stilte.

Vaardigheidsdoelen

De leerling luistert naar en benoemt geluiden in de directe omgeving.

Benodigdheden

- [4'33"](#) van John Cage

Aan de slag in de klas

Introduceer het project op de volgende manier:

- Vraag de leerlingen om hun ogen dicht te doen, een minuut lang stil te zijn en te luisteren naar wat ze horen. Geef aan wanneer de minuut om is. Welke geluiden hebben ze gehoord? (Geluiden in de klas, op de gang, van de straat...?)
- De componist John Cage heeft een muziekstuk gemaakt dat vergelijkbaar is. Laat een gedeelte hiervan zien en vraag of dat vergelijkbaar is met het spel dat jullie net in de klas hebben gedaan. Waarom wel of niet?

Over 4'33" van John Cage

John Cage componeerde 4'33" in 1952. Het stuk lijkt een grap maar was heel serieus bedoeld door de componist. Hij laat een pianist precies 4 minuten en 33 seconden achter een vleugel plaatsnemen zonder te spelen. De pianist strekt drie keer zijn armen, doet de piano open en weer dicht en drukt een stopwatch in om duidelijk te maken dat het stuk uit drie delen bestaat. Verder niets. Zijn statement is dat absolute stilte niet bestaat, het wordt gevuld door omgevingsgeluiden: een voorbijrijdende tram, gekuch van het publiek, geritsel van een programma, je eigen hartslag of ademhaling.

3. Oriëntatie

Kennisdoelen

De leerling kent het verschil tussen geluid en stilte.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- luistert met aandacht naar geluid en muziek;
- inventariseert, benoemt en imiteert geluiden naar aanleiding van diverse spelletjes

Benodigdheden

- eventueel verschillende instrumenten bij opdracht 1
- [bijlage 1: lied 'Druk, druk, druk' versie 1](#)
- [bijlage 2: liedtekst voor de leerkracht](#)

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste oriëntatie-onderdelen: het filosofisch gesprek en het uitvoeren van de eerste opdracht.

Oriëntatie-opdracht 1 'De wandelaar' (ca. 10 min.)

1. Loop een rondje door de school met de leerlingen terwijl ze volledig stil zijn en alleen maar luisteren. Maak er een spelletje van.
2. Vraag bij terugkomst wat ze hebben gehoord en maak daar een woordveld van op het bord.
3. Verdeel de geluiden nu over de verschillende groepjes in de klas. Hebben ze spullen/instrumenten nodig om de geluiden na te kunnen doen? Verzamel deze.

4. Loop zelf een route door de klas. Zodra je bij een groepje bent en *stil*staat, maken ze het geluid. Als je nog door de klas aan het lopen bent, is het stil.
5. Vraag ook aan een leerling of deze de wandelaar zou willen zijn.
6. Je hoort niet altijd precies één geluid als je door de school loopt en naar de geluiden luistert. Dit spel kun je ook spelen met twee leerlingen die in tegengestelde richting lopen.

Het filosofisch gesprek

Voer naar aanleiding van de introductie een filosofisch gesprek.

“We hebben geluisterd naar geluiden om ons heen: in de klas, in de school en zelfs op straat”.
Stel (een aantal van) onderstaande vragen:

- Hoe ziet jouw straat eruit? Hoe ziet jouw huis eruit? Staan er bomen in de straat?
- Welke geluiden hoor je bij jullie in huis of buiten als je een minuut stil zou zijn?
- Word je nog vaak wakker van geluiden of ben je eraan gewend geraakt?
- Bestaan er plekken waar het echt helemaal stil is? Welke zijn dat?
- Stel je eens voor dat je een stoeptegel of een boom bent. Hoe zou jij je dan voelen? (Tevreden, nieuwsgierig, boos, ...?)
- Wat zou een stoeptegel/boom allemaal kunnen vertellen?

Oriëntatie-opdracht 2 (ca. 5/10 min.)

1. Laat bijlage 1 horen, het lied ‘Druk, druk, druk’ (je hoort alleen het eerste couplet + refrein).
2. Waar gaat het liedje over? Welke geluiden komen er in voor?
3. Laat het lied nogmaals horen en vraag of de leerlingen bij de woorden ‘druk, druk, druk’ de volgende beweging willen maken:
 - 1^e keer druk – beide handen omhoog
 - 2^e keer druk – beide handen opzij
 - 3^e keer druk – beide handen naar beneden.(Zo benadruk je ook de melodie die van boven naar beneden gaat).
Zet het lied nogmaals aan en zing de woorden ‘druk, druk, druk’ mee samen met de beweging.
4. Laat de klas bedenken welke beweging er bij de andere twee regels van het refrein past en zing het nog een keer. Het refrein kunnen ze nu in elk geval meezingen.
5. Herhaal het liedje nog een paar keer gedurende de week.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Kon je makkelijk het geluid namaken dat je hoorde in de school?
- Had je hier voorwerpen voor nodig?

4. Opdracht: Wat hoor je?

In deze opdracht onderzoeken de leerlingen de verschillende geluiden in de straat en in hun buurt. Ze verwerken dit in een lied, een levende grafische partituur en komen tot een klassikale soundscape.

Kennisdoelen	De leerling kent het verschil tussen geluid en stilte.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: • luistert naar de geluiden in de straat en wijk en verwerkt deze in een lied en een levende grafische partituur;• maakt samen met een groepje en de klas een soundscape.

Benodigheden

- plan de korte wandeling in die bij deel 1 bij 'Onderzoek' staat

Deel 2:

- [bijlage 1: mp3 'Druk, druk, druk'](#)
- [bijlage 2: liedtekst 'Druk, druk, druk' voor de leerkracht](#)
- [bijlage 3: mp3 'Druk, druk, druk' versie 2](#)
- [bijlage 4: mp3 'Druk, druk, druk' versie 3](#)

Deel 3:

- verkeersmat, zoals bij de kleuters vaak aanwezig is om op te spelen of verkeersplaat van lego of print een grote versie uit van bijlage 5
- [bijlage 5: voorbeeld verkeersmat](#)
- [bijlage 6: foto's van verschillende straten](#)
- [bijlage 7: stratenplattegrond](#)
- diverse kleine lego/playmobil-poppetjes, dieren en diverse autootjes (gewone auto's, politie-, brandweerauto's enz.)
- eventueel een kazoo, als die aanwezig is, of andere kleine schoolinstrumenten

Aan de slag in de klas

De verschillende onderdelen kunnen ook op verschillende momenten door de week heen gegeven worden.

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren.

Onderzoek: Wat hoor je?

Doe onderstaande opdrachten of maak een keuze.

Deel 1 (ca. 25 min.)

1. Maak met de leerlingen een kleine wandeling door de wijk; twee straten is al genoeg.
 - Zorg dat er momenten in de wandeling zitten waarop ze luisteren naar de omgevingsgeluiden.
 - Daarnaast is het voor een andere vervolgoopdracht belangrijk dat er gekeken wordt naar de huizen/gebouwen in de straat/wijk; sommige zijn hetzelfde, anderen bijna hetzelfde, of soms totaal verschillend. Stel open vragen waardoor ze zelf tot deze conclusies komen. Maak foto's!
 - Mocht er een (stand)beeld in de buurt staan dan is het heel mooi als ze die ook bekijken. Het is niet erg als dat er niet is, dan kan die opdracht ook op een andere manier gegeven worden. Maak eventueel foto's van het standbeeld.

Deel 2 (ca. 5/10 min.)

2. Speel eventueel nog een keer het spel met 'de wandelaar' uit de Oriëntatie, maar nu met de geluiden die ze hebben gehoord in de straat/wijk.

Variant:

3. Energizer 'geluiden stapelen' (ca.10 min.)
 - Ga in een kring staan. Geef een klap door: begin zelf, daarna de leerling naast je, enz.
 - Nu gaan we de klap vervangen door een ander geluid. Laat iedereen nadenken over een geluid, bijvoorbeeld wat ze gehoord hebben tijdens de wandeling maar ook een geluid dat je in de klas of op school hoort. Iedereen doet dit voor zich, niemand overlegt. Je kunt hierbij geen voorwerpen of instrumenten gebruiken; je maakt alle geluiden met je stem.
 - Maak daarna een geluidenslang door de kring heen.
 - Variant: (net als het spel "ik ga op vakantie en ik neem mee"):
 - Leerling 1 maakt een geluid.
 - Leerling 2 herhaalt het geluid en voegt er daarna zijn of haar eigen geluid aan toe.(*Let op!* Het is niet erg als er een keer hetzelfde geluid in voorkomt.)

Tip! Het is wellicht leuk om te luisteren naar de resultaten van [City of Sounds](#), een project van Slagwerk Den Haag. Zij werken met verschillende groepen van scholen in Den Haag aan muziekstukken met als thema 'geluid'.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Klinkt jouw straat anders dan de straten waar wij doorheen gelopen zijn?
- Welke geluiden heb je allemaal gehoord? Welk geluid viel vooral op? Waarom?

Uitvoeren: Wat hoor je?

Deel 1 (ca.10/15 min.)

Doorloop onderstaande stappen:

1. Gebruik nu bijlage 3, versie 2 van het lied. Laat de leerlingen het eerste couplet en refrein meezingen. Daarna luisteren ze naar het tweede couplet.
2. Wat gebeurt er in het tweede couplet? (Het is dezelfde tekst maar er zijn een aantal woorden weggelaten.) Laat eventueel de tekst zien op het bord, uit het hoofd kan ook.
3. Kunnen we met de klas een ander woord/geluid bedenken dat in plaats van 'brommer' komt? Zing het lied nog een keer, maar nu met dat vervangende woord in het eerste gedeelte van het tweede couplet.
4. Doe dit ook met het woord 'geroezemoes'. Zing het lied nu nog een keer in zijn geheel.
5. Duurde het lang om een ander woord te bedenken? (Nee, misschien maar 1 minuut.)
6. Geef de leerlingen de opdracht om met hun groepje twee andere geluiden te bedenken en te oefenen en geef ze hier ook maar kort de tijd voor.

7. Zeg dat je zo het lied (bijlage 3) nog een keer aanzet en dat iedereen zachtjes door elkaar heen zingt om het even te oefenen.
8. In bijlage 4, versie 3 van het lied is er ruimte voor zeven coupletten. Hierin worden de vaste woorden nu niet meer meegezongen. Wel hoor je dat de melodie meegespeeld wordt. *Let op!* Voordat er een nieuw couplet begint, hoor je eerst weer het intro!
Verdeel de groepjes over de coupletten en voer het nog een keer uit zodat iedereen de oplossingen van de anderen kan horen.

Deel 2 (ca. 10 min.)

Na een gezamenlijke uitleg doen de verschillende groepjes deze opdracht om de beurt op de gang, gedurende de dag. Ze zijn per groepje max. 10 minuten bezig.

1. Laat bijlage 5 als voorbeeld op het bord zien.
2. Wat zien ze allemaal? Zijn er plekken waar geluid zou kunnen zijn? Wijs deze aan.
3. Als ik nu met een autootje langs die plekken rijd en stop, kunnen jullie dan de geluiden maken?
4. Kan ik zorgen dat er nog meer plekken zijn waar er geluiden zijn of gemaakt kunnen worden?
 - Hoe kan ik dat doen? (Door mensen/auto's/dieren/voorwerpen op het kleed/de plaat te zetten.)
 - Geef een voorbeeld van bijvoorbeeld een paard. Op welke manieren kan ik dit geluid maken? (Met de stem, met een kazoo, bodypercussie: met de handen op de benen, kokosnoten/ blokjes (galop nadoen), enz.) Er zijn dus meerdere manieren om het geluid uit te voeren.

Je hoeft het spel niet daadwerkelijk te spelen, waarschijnlijk is nu duidelijk hoe het werkt.
5. Leg uit dat elk groepje vandaag om de beurt op de gang dit spel mag spelen met de verkeersmat. Werk op een coöperatieve manier en schuif steeds door totdat iedereen een keer geweest is. Laat de werkwijze zien door het *kort* met een groepje voor te doen. Je bent zelf nr. 1. De werkwijze is als volgt:
 - Geef de leerlingen in het groepje een nummer van 1 tot 4-5, afhankelijk van de grootte van het groepje.
 - Leerling 1 kiest en plaatst zelf maximaal 10 dingen op het kleed en gaat met het autootje een zelfgekozen route rijden.
 - De andere leerlingen maken daar de verschillende geluiden bij.
 - Wanneer alle geluiden zijn geweest, is nummer 2 aan de beurt. Die haalt de voorwerpen van het kleed af en zet er weer maximaal 10 dingen op.
 - Herhaal dit tot iedereen aan de beurt is geweest.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Welke geluiden, die je met de wandeling in de school en in de wijk hebt gemaakt, kwamen nu *niet* in de zelfgemaakte coupletten van het lied voor?
- Hoe vond je het om samen met jouw groepje een geluidenstuk te maken met het verkeerskleed? Wat maakte dat je het zo leuk/niet leuk vond?

Presenteren: Wat hoor je?

De klas heeft nu veel kunnen nadenken over geluiden die je hoort en hoe je de verschillende geluiden kunt maken. Maak nu een gezamenlijk geluidenmuziekstuk. (ca. 20 min.)

1. Laat bijlage 6 zien. Wat zie je? Zijn dit allemaal dezelfde straten? Wat zijn de verschillen?
 - o Een straat vol auto's, brommers, etc.
 - o Een straat vol bomen.
 - o Een lege straat (waar je af en toe een deurbel en een enkele voetstap hoort).
 - o Een straat in de avond/nacht.
 - o Een straat met spelende kinderen.

Vertel de leerlingen dat elk groepje straks een van deze vijf straten laat horen.

Tip! Of laat de leerlingen zelf vijf verschillende straten bedenken. Eventueel kun je zelfs vooraf de leerlingen vragen een foto te maken/mee te nemen van een hele drukke of juist hele rustige straat, een straat met ... enz.

2. Verdeel de verschillende straten over de groepjes.
3. De leerlingen krijgen straks een paar minuten de tijd om te overleggen hoe ze die straat gaan uitvoeren, hoe ze de geluiden gaan maken en verdelen. Ze mogen hierbij hun stem, bodypercussie, kleine voorwerpen of kleine schoolinstrumenten gebruiken. Mag je steeds alleen maar één geluid tegelijk maken? Of hoor je ook weleens verschillende geluiden tegelijk in een straat?
4. Zet eventueel een timer aan en laat ze oefenen. Loop zelf langs.
5. Laat bijlage 7 op het bord zien (of teken zelf een lange straat op het bord en maak vijf zijstraten). Met de aanwijsstok (auto) ga je rustig rijden. Als je bij een zijstraat komt, maakt het betreffende groepje de bijbehorende geluiden.
6. Bespreek dit en geef eventueel nog tips en tops.
Tip! Het is heel belangrijk dat de groepjes van de lege straat en de straat in de nacht ook gebruikmaken van stilte. Zo wordt het contrast tussen de verschillende straten groter.
7. Vertel de leerlingen dat je nu nog een keer langzaam gaat rijden en dat als je dichtbij een straat komt, het geluid van die ene straat heel zacht begint. Als je bij de straat bent, wordt het harder. Rijd je weer verder, dan wordt het geluid weer zachter. Laat de leerlingen goed opletten wanneer ze aan de beurt zijn. Stimuleer dit door met 'jouw auto' soms wat sneller of langzamer te rijden. Belangrijk is dat de leerlingen oefenen met zacht beginnen, iets harder spelen en vervolgens weer zachter eindigen.

Je kunt het eindresultaat, eventueel samen met de zelfbedachte coupletten van het lied, laten zien aan een andere klas, de ouders of je kunt het opnemen. Deze opdracht komt in een uitgebreidere versie terug aan het eind van hoofdstuk 5 en 6.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Kunnen jullie met je groep goed het geluid van de straat maken? Welke afspraken hebben jullie met elkaar gemaakt?
- Lukt het om van zacht naar hard en weer naar zacht te gaan? Wat kan er nog beter?

5. Opdracht: Wat maak je?

In deze opdracht wordt er verder ingegaan op de (stand)beelden die er in de straat, wijk en stad staan. De leerlingen onderzoeken de verschillende houdingen van de standbeelden in combinatie met een lied en beweging. Ze denken na over hoe een standbeeld eruit zou zien als het tot leven zou komen en hoe het zou bewegen bij bepaalde muziek. Ze verwerken dit weer in de soundscape van hoofdstuk 4.

Kennisdoelen

De leerling:

- kent het begrip standbeeld;
- kent verschillende standbeelden uit de eigen buurt of stad.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- bedenkt verschillende poses bij een lied, gekoppeld aan woorden;
- zingt het lied en verwerkt dit in de soundscape.

Benodigdheden

- [Beeldengalerij](#)
- [bijlage 8: PP standbeelden Den Haag](#)
- [bijlage 9: mp3 lied 'Standbeelden', gezongen versie \(uit de bundel *Eigenwijs*\)](#)
- [bijlage 10: mp3 lied 'Standbeelden', karaoke-versie \(uit de bundel *Eigenwijs*\)](#)
- [bijlage 11: liedtekst 'Standbeelden' leerkracht](#)
- [bijlage 12: muziek Standbeeld 1](#)
- [bijlage 13: muziek Standbeeld 2](#)
- [bijlage 14: muziek Standbeeld 3](#)
- [bijlage 15: muziek Standbeeld 4](#)
- [bijlage 16: muziek Standbeeld 5](#)
- diverse instrumenten bij onderdeel 2 van Uitvoeren
- [bijlage 17: lied 'Standbeelden' met instrumentnotatie voor de leerkracht](#)
- [bijlage 18: opname instrumentnotatie lied standbeelden](#)

Aan de slag in de klas

De onderdelen kunnen ook op verschillende momenten gedurende de week worden gegeven. Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren.

Onderzoek: Wat maak je?

Volg onderstaande stappen om het project te onderzoeken.

Deel 1 (ca. 10 minuten)

1. Wat voor standbeeld hebben we tijdens de wandeling gezien? (Opdracht hoofdstuk 4.) Mocht de wandeling niet gelukt zijn, begin dan met de vraag of iemand weleens een standbeeld heeft gezien in de buurt van de school?
 - Weet iemand nog hoe het standbeeld eruit zag? Kan je laten zien wat de houding/pose was van het beeld?
 - Laat daarna de foto zien die gemaakt is. Heb je weleens andere standbeelden gezien in jouw wijk/straat of in Den Haag? Waar heb je het gezien? Wat voor beeld was dat? Hoe zag het eruit?
 - Kan je laten zien welke houding het beeld heeft? Kunnen we dat allemaal nadoen? Gebruik eventueel: 1-2-3-bevries! En dan staat iedereen in die houding.

2. Het begrip 'standbeeld' is nu duidelijk geworden en ook dat standbeelden er allemaal anders uitzien. Het is mogelijk om samen te kijken naar diverse beelden uit de beeldengalerij in de Grote Markt en het Spui. (Zie [Beeldengalerij](#) of gebruik bijlage 8.)
Kies er eventueel een paar uit die de leerlingen aanspreken en probeer de houding van het standbeeld steeds na te doen. (Dat kan dus ook een beest zijn of, als er meerdere figuren op staan, dan werken de leerlingen samen!)
Gebruik weer: 1-2-3-bevries! En dan staat iedereen in die houding.

Deel 2 (ca. 15/20 min. of zolang als de concentratie het toelaat.

Er zitten veel muzikale spelletjes in die ook apart door de week heen kunnen worden gedaan – onderdeel 4, 8, 9 en 10 – bijvoorbeeld tussen de lessen in.)

3. Doe nu het spel '1-2-3-bevries!' Elke keer maken de leerlingen een ander standbeeld. Dit keer bepalen ze helemaal zelf welk standbeeld ze zijn.
4. Laat bijlage 9 horen. Vraag of de leerlingen tijdens het eerste gedeelte willen luisteren. Zet de opname dan stop. Waar gaat het lied over? (Over het maken van een standbeeld.)
5. Zet het lied nogmaals aan en nu doen de leerlingen alsof ze denkbeeldig een standbeeld maken. Ze zijn zelf de kunstenaar.
6. Horen ze welke woorden er aan het eind van de zinnen staan?
Het zijn de woorden: Dit – Dat, Zus – Zo, Hup – Hop, Hier – Daar.
Zet deze woorden op het bord.
7. Je bent nu zelf een standbeeld maar je bent nog niet af. Je mag alleen op die woorden iets veranderen aan je houding. In totaal mag je dus 8 keer iets veranderen en dan is het standbeeld klaar. Doe dit een keer voor. Laat de leerlingen dit nu ook doen. Ze kunnen twee keer een standbeeld maken want na het tussenspel hoor je het lied nog een keer.
8. *Variant 1:* Er gaat nu iemand voor de klas staan die 8 keer op de woorden "Dit – Dat, Zus – Zo, Hup – Hop, Hier – Daar" iets verandert aan zijn houding. De klas doet dit na. Na het tussenspel komt er een ander voor de klas staan.
Variant 2: Doe dit eerst voor met een leerling uit de klas! Benadruk dat het zachtjes gebeurt.
 - Ga in tweetallen tegenover elkaar staan. De ene is het standbeeld en de ander is de kunstenaar.
 - De kunstenaar mag nu zachtjes een lichaamsonderdeel aantikken en het standbeeld mag zelf bepalen wat dat doet. Bijvoorbeeld: Tik zachtjes de hand aan en het standbeeld doet daar wat mee. Het zou heel mooi zijn als ze dit ook weer precies op de woorden "Dit – Dat" enz. doen en dus 8 keer aantikken.
 - In het tussenstuk, voordat het lied voor de tweede keer komt, wissel je van rol.
9. Herhaal dit lied en de opdrachten een aantal keren gedurende de week.
10. De leerlingen kunnen het lied nu waarschijnlijk al aardig goed zingen omdat ze het zo vaak hebben gehoord. Controleer of dat klopt en laat ze ook een keer het lied zingen zonder dat ze bewegen.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Was het moeilijk of makkelijk om kunstenaar te zijn en een denkbeeldig standbeeld te maken?
- Welk standbeeld vind je zelf het mooist? Waarom?

Uitvoeren: Wat maak je?

Deel 1 (ca. 10 min.)

1. Ga als een standbeeld achter je stoel staan. Zet bijlage 12 aan. Zodra de muziek start, bewegen alle standbeelden op de muziek. Als de muziek stopt, staan alle standbeelden stil.
2. Hoe zien de standbeelden er nu uit? Rustig, druk, stekelig, rond, enz. Hoe komt dat? Hoe klonk de muziek? Klonk het lang/kort, zacht/hard, hoog/laag, vrolijk/droevig, was er stilte?
3. Herhaal onderdeel 1 en 2 maar nu met bijlage 13 t/m 16 of zolang de concentratie het toelaat. Wat zijn de verschillen tussen de standbeelden en de muziek? (Hebben ze ook de stilte in het tweede muziekstuk gehoord? Stopten de standbeelden ook met bewegen?)
4. Is er een standbeeld in jouw buurt/wijk dat goed bij een van de muziekstukken past? Welke? Waarom?

Deel 2 (ca. 15/20 min.)

1. In dit gedeelte gaan we het lied ritmisch ondersteunen/begeleiden op instrumenten. Zorg dat de instrumenten klaarstaan. Gebruik eventueel bijlage 17 voor de leerkracht en doe het zelf voor of gebruik bijlage 18 waarin het ritme wordt voorgedaan. De woorden of delen van woorden waar een klap of tik komt, zijn onderstreept.
2. Begin eerst met regel 1 en 3, die zijn hetzelfde. Het kruisje is een tik op de bovenbenen en het rondje een klap in de handen. Doe eerst zowel de X als de O mee. Als de leerlingen het goed mee kunnen klappen, verdeel je de klas in twee groepen. De ene groep doet bij regel 1 en 3 de X mee en de andere groep de O.
3. Oefen daarna regel 2 totdat iedereen het goed mee kan klappen. Bedenk een ander bodypercussiegeluid voor het teken ^ (bijvoorbeeld een stamp).
4. Oefen daarna regel 4 (het geluid klinkt daar tegelijk) en oefen het lied nog een keer in zijn geheel. Iedereen doet alle geluiden/tekens mee. (Het tweede gedeelte kan nu ook mee worden gedaan want dat is hetzelfde.) Doe daarna het eerste gedeelte helemaal en verdeel de tekens/geluiden over drie verschillende groepen.
5. Nu kunnen de X vervangen worden door een instrument, bijvoorbeeld een trom. Doe dit ook met de O (bijvoorbeeld de claves of het woodblock) en de ^ (bijvoorbeeld de triangel of de quiro/rasp).
6. Oefen het nog een keer in zijn geheel. Laat de groepjes eventueel wisselen van instrument/tekens.

Deel 3 (ca. 10 min.)

1. Herhaal het onderdeel Presenteren van hoofdstuk 4 (kan ook met de bijlage waar de verkeersmat op staat), maar voeg er nu standbeelden aan toe. Teken die er eventueel in of gebruik een herkenningsteken. Het kan op een van de volgende manieren uitgevoerd worden of een combinatie daarvan:
 - Er kan afgesproken worden welke standbeelden het zijn. Je kan op het moment dat de auto langsrijdt dezelfde houding aannemen als het originele standbeeld.

- Het kan een markering zijn van een standbeeld en op het moment dat de auto er is, wordt het lied gezongen en worden er in tweetallen bewegingen bij gemaakt en begeleidt de rest het op instrumenten.
- Het kan een markering zijn van een standbeeld en op het moment dat de auto er is, gaat iedereen in een starthouding staan. Er wordt een van de luistervoorbeelden uit deel 1 van Uitvoeren aangezet en iedereen laat zien hoe het standbeeld beweegt.
- Een eigen variant.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Op welke muziek kon jij als standbeeld het beste bewegen? Waarom?
- Welke muziek spreekt jou het meeste aan? Waarom?

Presenteren: Wat maak je?

Oefen de definitieve versie van onderdeel 3 bij Uitvoeren en laat het eindresultaat eventueel zien aan een andere groep, ouders enz. of neem het op.

Het is ook mogelijk om alleen het lied uit te voeren. Er kan dan een verdeling worden gemaakt in zingen/bewegen en begeleiden op een instrument.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat vond je het leukst om te doen in dit hoofdstuk?
- Waarom vind je dat zo leuk?

6. Opdracht: Wat zie je?

In deze opdracht onderzoeken de leerlingen verschillende gebouwen in de straat en in de stad. Hoe zien ze eruit? Zijn ze hetzelfde of zijn ze anders? Het onderwerp 'herhaling' wordt hierin uitgelicht en verwerkt in verschillende muzikale spelletjes en composities, zowel met als zonder instrumenten. De leerlingen maken uiteindelijk een eigen compositie naar aanleiding van foto's van gebouwen waarin herhaling, hoog/laag en hard/zacht verwerkt wordt. Deze composities worden gepresenteerd en kunnen ook weer verwerkt worden in de opdracht met de plattegrond van hoofdstuk 4.

Kennisdoelen

De leerling:

- maakt kennis met grafische notatie;
- kent het begrip 'herhaling'.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- denkt na over herhaling en past dit toe in muzikale spelletjes en opdrachten, waarbij grafische notatie aan bod komt.
- kan grafische notatie uitvoeren en maakt een eigen compositie n.a.v. een foto van een gebouw.

Benodigheden

- foto's van de huizen die tijdens de wandeling zijn gemaakt in hoofdstuk 4
- diverse instrumenten zoals: handtrom, schudei, quiro/rasp, claves/ritmestokjes, triangel, enz.
- [bijlage 19: begeleidingsbeat Energizer 'Echoput'](#)
- [bijlage 20: voorbeelden Energizer 'Echoput'](#)
- [bijlage 21: voorbeelden grafische notatie 'herhaling'](#)
- [bijlage 22: uitvoering grafische notatie](#)
- [bijlage 23: foto's voor het maken van een eigen muziekstuk](#)

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren en presenteren. Aan het eind van deze opdracht staan evaluatievragen die betrekking hebben op het hele project.

Onderzoek: Wat zie je?

Deel 1 (ca. 10 min.)

1. In opdracht 4 zijn tijdens de wandeling foto's gemaakt van de verschillende huizen in de straat en in de wijk. Laat deze zien op het bord. Stel de volgende vragen:
 - Zijn er huizen die hetzelfde zijn? Welke? Wat is er dan hetzelfde? (Dezelfde vorm, hoogte, kleur.)
 - Welke huizen zijn er verschillend? Waarin zijn ze verschillend? (Groot/klein, hoog/laag, breed/smalle, rond/puntig.)
 - Zijn er huizen die maar een klein beetje van elkaar verschillen? Een variatie hebben? (Dezelfde vorm maar bijvoorbeeld een andere kleur.)
2. Overall om je heen zie je herhaling. Kijk eens om je heen in de klas. Zie je daar herhaling? (Kijk naar tafels, stoelen, ramen, klasgenoten.)

Deel 2 (ca. 10 min.) Energizer 'Echoput'

3. Ga in een kring staan. Zet bijlage 19 aan. Vraag of de leerlingen de hartslag/beat zachtjes mee willen tikken op de benen.

(Je kunt bij punt 4 en 5 bijlage 20 gebruiken ter inspiratie of als je het lastig vindt om het zelf voor te doen.)

4. Vertel dat het midden van de kring een echoput is. Alles wat daar straks in gezegd wordt, wordt herhaald. Vraag of ze mee willen doen met het volgende ritme (beweging):
 - o Zet één been iets meer naar voren.
 - o Maak de beweging ´voor-voor, achter-achter´.
 - o Leun daarbij eerst op het voorste been (alsof je iets in de echoput wil zeggen) en dan op het achterste been (alsof je luistert hoe de echo klinkt).De beweging is heel regelmatig, net als de hartslag/beat van de bijlage.
5. Als iedereen het te pakken heeft, maak je een kort geluid/ritme op het moment dat je naar voren gaat. Dit kan met de stem, bijvoorbeeld “yeah, yeah” of tik, tik, tik of je kunt bodypercussie-geluiden gebruiken. (Stampen kan niet i.v.m. de beweging die gemaakt wordt.) Geef verschillende voorbeelden. (Korte woorden kunnen wel, maar lange zinnen niet omdat je maar twee tellen de tijd hebt).
6. Vertel nu dat iedereen in de kring een keer iets in de echoput zegt en dat de klas dit herhaalt. Begin zelf, daarna degene naast je, enz.
7. Herhaal dit een aantal keren gedurende de week als energizer tussen de lessen in.
8. *Variant 1:* het is ook mogelijk om er contrast aan toe te voegen (net als de gebouwen die verschillend zijn). De eerste heeft bijvoorbeeld een hard geluid/ritme gedaan, de groep doet het na; nummer 2 doet het tegenovergestelde en kan het dan bijvoorbeeld zacht herhalen. Er kan ook gevarieerd worden in lang en kort, hoog en laag. Nummer 3 bedenkt weer een nieuw ritme, nummer 4 doet weer het tegenovergestelde, enz.
Variant 2: het is ook mogelijk de originele opdracht en variant 1 met instrumenten te doen.

Deel 3 (ca. 10 min.)

1. Stel de volgende vragen:
 - o Kan je nog een paar ritmes uit de energizer terughalen? Hoe klonk dat ritme?
 - o Hoe zou je dat op kunnen schrijven als we het zouden willen onthouden zonder dat je woorden mag gebruiken? Welke tekens kunnen we daarvoor gebruiken?
 - o Laat de leerlingen zoveel mogelijk zelf met oplossingen aankomen, maar geef eventueel een voorbeeld en stel vragen: “Ik heb bij de energizer ´yeah, yeah´ gehoord. Hoe kunnen we dat opschrijven zodat we het kunnen onthouden zonder woorden te gebruiken. Welke tekens kun je gebruiken? Klinkt het lang of kort? Hoog of laag?”
2. Verzamel er een aantal en schrijf ze op het bord.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe vond je het om zelf ritmes/geluiden te bedenken? Wat vind je daar zo leuk aan?
- Welke tekens hebben jullie bedacht om de ritmes te kunnen onthouden? Waarom vind je ze er goed bij passen?

Uitvoeren: Wat zie je?

Deel 1 (ca. 15/20 min.)

1. In het vorige deel hebben de leerlingen bedacht hoe je verschillende geluiden/ritmes op kunt schrijven. Uiteraard zijn er meer mensen die daarover hebben nagedacht en zijn er heel veel verschillende mogelijkheden/tekens om dingen op te schrijven.
Laat pagina 1 van bijlage 21 op het bord zien. Stel vragen zoals:
 - Hoe denk je dat deze ritmes gaan klinken?
 - Wie kan het eens laten horen met zijn stem of met bodypercussie? (Het is mooi als ze in de gaten krijgen dat een streep langer klinkt dan een stip en dat er verschil is in hoog en laag en hard en zacht)
 - Stel eventueel vragen n.a.v. wat de leerlingen laten horen: Zien de stippen er hetzelfde uit? Waarin verschillen ze? Enz.
2. Laat nu bijlage 22 horen. Dit is een van de manieren waarop de opdracht uitgevoerd zou kunnen worden, maar er zijn ook heel veel andere klanken die goed zijn. Klinkt het zoals ze zich het hadden voorgesteld? Wat is er hetzelfde? Wat is er anders?
3. Deze manier van muziek opschrijven noem je 'grafische notatie'. Het gebruik van lijnen, rondjes, vierkantjes enz. om aan te geven of iets hoog/laag, hard/zacht of kort/lang is.
4. Laat pagina 2 zien. Wat is er veranderd? (Het ritme staat er nu twee keer achter elkaar.) Kan één van de leerlingen het de eerste keer doen en dat de klas de herhaling precies zo doet?
5. Laat pagina 3 zien. Dit zijn nieuwe tekens/ritmes. Hoe zullen deze klinken, denk je? Kan iemand dat laten horen? Kan de klas het herhalen? Uiteraard zijn er weer meerdere oplossingen mogelijk! Stel eventueel weer vragen over lang/kort, hoog/laag, hard/zacht.
6. Kan je pagina 2 en 3 ook met instrumenten laten horen? Welke instrumenten heb je daarvoor nodig? Hoe ga je daar dan op spelen?

Deel 2 (ca. 20 min.)

7. Mocht je dit deel op een ander moment in de week doen dan is het belangrijk om even de voorkennis op te halen. Wat hebben we de vorige keer ook alweer gedaan? Laat eventueel kort nog wat op het bord zien. Wijs de leerlingen op de dingen die ze ontdekt hebben, zoals de verschillen tussen lang/kort, hoog/laag enz.
8. Laat ze nu bijlage 23 zien. Zou dit ook grafische notatie kunnen zijn? Kun je verschillende lijnen/vormen ontdekken in de foto's? Is er verschil in hoeveelheid? Groot en klein? Vertel dat ze straks in groepjes van ca. 4 een opdracht gaan doen. Er zijn 4 verschillende gebouwen waarvan er een paar in Den Haag staan. Elk groepje krijgt straks één van de foto's en maakt van die foto's een muziekstuk. Het muziekstuk moet dus goed passen bij wat je ziet! Je kunt besluiten of dit alleen met de stem/bodypercussie mag worden gedaan of dat daar bijvoorbeeld ook een of twee instrumenten bij gebruikt mogen worden.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Welke vormen van het gebouw hebben jullie gebruikt in jullie muziekstuk? Waarom heb je juist voor die geluiden gekozen en waarom passen die er goed bij?
- Welke afspraken hebben jullie met elkaar gemaakt?

Presenteren: Wat zie je?

Laat de resultaten van deel 2 van Uitvoeren aan elkaar horen terwijl de foto op het bord te zien is. Welke vormen/lijnen en onderdelen van het gebouw zijn in het muziekstuk verwerkt?

Ook is het mogelijk om een of meerdere van de stukjes te verwerken in de plattegrond/verkeersmat zoals gedaan is aan het eind van hoofdstuk 4 en 5.

Film de klas bij de eindpresentatie of nodig ouders of een andere klas uit om te komen kijken.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Hoe vind je het dat je een muziekstuk hebt gemaakt van een gebouw? Kon je het gebouw goed herkennen? Leg dat eens uit.
- Kun je overal muziek van maken? Kun je voorbeelden noemen?

Evalueren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Wat heb je geleerd in dit project?
- Wat vond je het leukst om te doen? Waarom?
- Ben je anders naar jouw buurt/wijk/stad gaan kijken na het doen van dit project? Waarom wel of niet?

